

Lappangó műtárgyak. Benczúr Gyula: *Mátyás és Beatrix*

Dr. Nátyi Róbert*

* SZTE JGYPK Rajz-Művészettörténet Tanszék

Kulcsszavak

Benczúr Gyula
Mátyás és Beatrix
képzőművészet

Gyula Benczúr
Mátyás and Beatrix
Hungarian Fine Arts

Absztrakt

A múzeumi raktárak gyűjteményei mindig szolgálnak meglepetéssel a bennük búvárkodó kutató számára. 2013-ban a szegedi Móra Ferenc Múzeumban megrendezett Benczúr a festőfejedelem című kiállítás előkészítő munkálatai folyamán akadtam a nyomára a szegedi múzeum raktárában Benczúr Gyula *Mátyás és Beatrix* című festményének, amelyet a művészettörténeti szakirodalom addig lappangó képként tartott számon. Ezen festmény történetét, háttérét vizsgálom jelen tanulmányban különböző források felhasználásával.

A múzeumi raktárak gyűjteményei mindig szolgálnak meglepetéssel a bennük búvárkodó kutató számára. 2013-ban a szegedi Móra Ferenc Múzeumban megrendezett *Benczúr a festőfejedelem* című kiállítás előkészítő munkálatai folyamán akadtam a nyomára a szegedi múzeum raktárában Benczúr Gyula *Mátyás és Beatrix* című festményének, amelyet a művészettörténeti szakirodalom addig lappangó képként tartott számon.

A Benczúr érett korszakára jellemző, könnyed ecsetvonásokkal megfestett vásznon a mester visszafogott színhasználata első látásra meglepőnek tűnhet, de ebben az időszakban több vázlatán találkozhatunk a korábbiakhoz képest mérsékeltebb kolorizmussal. A festményen Mátyás és jegyese Beatrix egy sátorba lépnek be. Körülöttük a királyi udvar tagjai – a magas klérus és lovas vitézek – reprezentálnak az ünnepélyes eseményhez. Beatrix elegáns, prêmes, uszályos ruháját egy udvaronc hódolatteljes, meghajló alakja tarja.

A jelenet pontosan követi a korabeli följegyzéseket, illetve Bonfini leírását a december 10-én, Fehérváron történt találkozóról. A tudós humanista szerint egy órányi távolságban a várostól, szabad mezőn felállított sátraknál találkoztak a jegyések, ahol a király és kísérete, külföldi követek, magyar és cseh főrendek és lovas vitézek várakoztak. A király nem engedte Beatrixot térdre ereszkedni,

hanem rögtön dízsátrába vezette, ahol Veronai Gábor egri püspök és kancellár olasz beszéddel fogadta az ifjú arát (Fraknoi 1890: 248-249).

1. kép: Benczúr Gyula: *Mátyás és Beatrix*, 1902 után. A Móra Ferenc Múzeum felvétele, 2017.

Benczúr, mint minden történeti képe esetében, itt is gondos történelmi előtanulmányokat folytatott. Tudjuk, hogy szinte az összes a témába vágó, a korszakban megjelent tudományos, illetve népszerűsítő, ismeretterjesztő publikációt ismerte és felhasználta a képek akkurátus előkészítéséhez (Bellák 2000: 656-657). Nyilvánvaló, hogy Csánki Dezső (1857-1933) kötetei, illetve Fraknói Vilmos Mátyásról szóló monográfiája hatással voltak a mesterre képe koncepciójának kialakításában.¹ Ezek mellett érdemesnek tartok még egy lehetséges vizuális forrást is megemlíteni.

A Mátyás és Beatrix témakör hasonló jelenete ugyanebben az időszakban, több mint egy évtizeden keresztül foglalkoztatta Koszta Józsefet is. A Brassóból származó pályakezdő művész számos tanulmányrajzot, vázlatot, témavariánst szentelt a tárgynak. A fiatal festő figyelmét egyébként éppen erdélyi rokona, Csánki irányította erre a témára. Koszta müncheni tanulmányai után hazatérve, éppen e képe alapján nyert felvételt a Benczúr-féle mesteriskolába. Ezt az alkotást állította ki 1898-ban az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításán. 1905-ben pedig a Benczúr útmutatásai alapján továbbfejlesztett változattal pályázott a Fraknói-díjra (Szinyei Merse 2014: 21-23).

Kézenfekvő, ha párhuzamot vonunk a két művész hasonló tematikát feldolgozó munkája között. Az adatokból kitűnik, hogy a fiatalabb Koszta volt az, aki először dolgozta fel a történelmi jelenetet. Festményén a jegyespár találkozásának azt az epizódját jeleníti meg, amikor Mátyás – udvarának tagjaitól körülvéve – lesegíti Beatrixot díszhintőjéről. Benczúr nyilván nem szerette volna tanítványának kompozícióját követni, így kénytelen volt a történet egy másik epizódjához fordulni és a jóval kevésbé mozgalmas, kisebb mértékben színpadias sátorba lépés jelenetére koncentrálni.² Benczúr képén érzékelhető a törekvés, hogy eltávolodjon tanítványa kompozicionális megoldásától. Míg Koszta ecsetje Mátyás hódolatteljes tiszteletét fejezi ki a leendő hitves és magyar királyné, Beatrix iránt, addig Benczurnál mindez mintha megfordulna. Beatrix jobbát a királynak nyújtva, fejét enyhén előrehajtva, némileg megilletődve lép a király balján a díszes sátorba.

A festmény a múzeumi karton tanúsága szerint a Lucs-gyűjteményből származik és 1997-ben került a szegedi közgyűjtemény tulajdonába. A leíró kartonról csak a hozzávetőleges témáról (Mátyás és Beatrix) és Benczúr szerzőségéről kaphatunk információkat. További attribúciós, illetve datálási kérdésekbe nem bocsátkozik a műtárgy leírója, mint ahogy a proveniencia kérdésében sem jutunk tovább a karton alapján. A Lucs Ferenc jeles szegedi műgyűjtő gyűjteményébe kerülés előtti időszakról sem rendelkezünk további adatokkal.

Az évszázad fordulóján Benczúrt, mint a hazai reprezentatív történelmi festészet legjelentősebb

alkotóját az épület tervezője, Hauszmann Alajos felkérte az akkor készülő budavári palota úgynevezett Hunyadi-termének díszítésére. A terem jelentőségére misem jellemző jobban, hogy a két uralkodói vendéglakosztályt kötötte össze. Ráadásul itt érhető tetten legmarkánsabban a nemzeti múlthoz, a magyar reneszánsz tradícióhoz való kötődés, amely az építész Hauszmannak a magyar építőstílus megteremtésére alapvetésül szolgált (Rostás 2001: 487-538).

1902-ben kezdhetette meg a művész a tervek elkészítését. A Mátyás-kultusz ezekben az években már több jelentős emléket hívott életre. Gondoljunk csak Than Mór és Lotz látványos freskóira, illetve Fadrusz kolozsvári lovas szobrára, - melynek kicsinyített másolatát éppen a Mátyás-teremben helyezték el – vagy az ugyanebben az évben felállított Stróbl Alajos által készített budavári Mátyás kutat is említhetjük.

Benczúr eredetileg a reneszánsz formaelemait idéző, Benedetto da Maiano stílusát imitáló faburkolattal díszített mezők fölé hat festményt tervezett a terem falfelületeire. Ennek a ciklusnak valószínűsíthető legelső vázlatát Benczúr kutatója, Bellák Gábor publikálta 2000-ben, a Magyar Nemzeti Galériában megrendezésre kerülő *Történelem-Kép* kiállítás katalógusában (Bellák 2000: 654-658). A festmény ugyanis a tárlat előtt egy esztendővel fölbukkant egy aukciós ház kínálatában.³ A monokróm, barna tónusú képek egyetlen vásznon a következő témákat ábrázolják Hunyadi Mátyás életéből: *Mátyás fogadja a pápai követet*, *Diadalmas Mátyás (Mátyás bevonulása Budára)*, az alsó sor kisebb formátumú festményei pedig *Mátyás és Beatrix esküvőjét*, *az igazságos Mátyást*, *Mátyást tudósai körében*, s végül *Mátyás és Holubár párviadalát* jelenítik meg. A sorozat később még két festmény tervével bővült ki (*Mátyás művészei körében* és *Mátyás királlyá választása*).

A kép reprodukciójának tanúsága szerint a művész, a Mátyás és Beatrix festmény esetében megváltoztatta eredeti elképzelését, hiszen az 1902-es vázlaton még Mátyás és Beatrix párosa balról jobbra lép be a fedelmi sátorba, míg a szegedi vázlaton az egész kompozíció csoportfűzése megfordul. Az első változaton, a fekvő téglalap alakú képen, a bal szélén egy lovas vitéz alakja zárja le a kompozíciót, míg a későbbi változaton a képformátum redukálódott. Az álló formátum mellett döntött a művész, így a lovas alakja elmaradt. A teremről fennmaradt század eleji fotók tanúsága szerint ugyan csak fekvő, téglalap formátumú képeknek volt hely tervezve a falakon.

A festői munkálatok jócskán elhúzódtak. A *Mátyás fogadja a pápa követeit* (1915) és *Mátyás bevonulása Budára* (1920) című képeket még megfestette Benczúr, melyeket el is helyeztek a Hunyadi-teremben, de a többi kép az eredetileg eltervezett méretekben végül sosem valósult meg. A vázlatok ellenben az összes képhez elkészültek, melyeket ismer is a korábbi, Benczúrról szóló szakirodalom. A mester halála után az 1921-es

Benczúr Gyula és tanítványai kiállításon még mind a nyolc vázlat mint a család tulajdona szerepelt.⁴ Később három darab a Nemzeti Galéria gyűjteményébe került: *Mátyás fogadja a pápa követeit, Mátyás művészei körében, Mátyás és Holubár* (Telepy 1959: 163-166). A Csánky Dénes (1885-1972) által 1944-ben rendezett emlékkiállításon a Szépművészeti Múzeumban már csak négy vázlat szerepelt a sorozatból (Csánky 1944: 1-19).

Telepy Katalin 1963-as monográfiájában Felvinczi Takács Zoltán értesülései nyomán már azt írja, hogy a többi képnek nyoma veszett (Telepy 1963: 39). De a kötet képanyagában publikálja, mind a nyolc vázlat reprodukcióját. A *Mátyás az igazságos* című kép a Fővárosi Képtárba került, de ott jelenleg háborús veszteségként tartják nyilván. A 2000-es évben a Magyar Nemzeti Galériában megrendezett *Történelem-Kép* kiállítás katalógusában Bellák Gábor még a következő sorokat írta: *”A Mátyás és Beatrix esküvője, valamint a Mátyás tudósai körében jelenleg ismeretlen magángyűjteményekben lappanganak”* (Bellák 2000: 656).

A Móra Ferenc Múzeum raktárából előkerült és a 2013-as kiállításon szereplő kép a mesterről készült tudományos munkák és az idevonatkozó dokumentációk alapján (Telepy 1963: 149. kép és 67. oldalon hozzátartozó címleírás) a szakirodalomban eddig lappangónak aposztrofált *Mátyás és Beatrix esküvője* című festménnyel azonosítható.

IRODALOM

Bellák, Gábor (2000): *Benczúr Gyula és a budavári palota Hunyadi-terme (1902–1919)*. In: *Történelem-Kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*. Kiállítási katalógus. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria. 654–658. p.

Csánky, Dénes (1944): *Országos Szépművészeti Múzeum Benczúr emlék-kiállítás 1844–1944*. Budapest: Országos Magyar Szépművészeti Múzeum.

Fraknoi, Vilmos (1890): *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Budapest: Franklin-Társulat Könyvnyomdája.

Rostás, Péter (2001): *Egy helyiség helye: A Budavári Palota Hunyadi Mátyás-termének története*. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából 29*. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 487–538. p.

Szinyei Merse, Anna (2014): *Kosztka József (1861–1949) élete és művészete a dokumentumok tükrében*. Budapest: Kogart.

Telepy, Katalin (1959): *Benczúr Gyula két történelmi festménye a Magyar Nemzeti Galériában*. In: *Bulletin de la Galerie Nationale Hongroise / A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei I*. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria, 163–166. p.

Telepy, Katalin (1963): *Benczúr*. A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Kiadványai 3. Nyíregyháza: Jósza András Múzeum.

JEGYZETEK

¹ V.ö. Csánki, Dezső: *I. Mátyás udvara*. Budapest, 1884., Csánki, Dezső: *Rajzok Mátyás király korából*. Budapest, 1886., Fraknoi, Vilmos: *Carvajal János bíbornok magyarországi követségei 1448–1461*. Budapest, 1889., Fraknoi, Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490. Magyar Történelmi Életrajzok*. Budapest, 1890., Márki, Sándor (szerk.): *Mátyás király emlékkönyv*. Budapest, 1902.

² Molnos, Péter: *Mátyás király fogadja Beatrixet. Kieselbach Galéria 31. aukció* (katalógus), Budapest, 2006. 128. tétel.

³ *Kieselbach aukció 7.* (1999) 288. tétel. Olaj, vászon, 50,5x131 cm, jelzés nélkül.

⁴ *Benczúr Gyula és tanítványainak kiállítása 1921*. Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, Budapest, 1921. 254-261 sorszám alatt. Továbbá: Telepy 1963: 39.

Latent Artworks. Gyula Benczúr: *Mátyás and Beatrix*

Dr. Róbert Nátyi

Collections of museum warehouses always provide surprises for researchers. During the course of the preparatory works of the exhibition called „Benczúr, The Prince of Painters” in Szeged (Móra Ferenc Museum, 2013), I was traced to the painting of Gyula Benczúr’s *Mátyás and Beatrix* in the warehouse of the Szeged Museum, which was considered a lurid picture by art history. In this article I study the history and background of this painting using different sources.